

Pospíšil, Ivo

Pohled na Ivana Kotljarevského ve světových souvislostech

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. [83]-84

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103215>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

UKRAJINSKÁ LITERATURA VE SVĚTOVÉM KONTEXTU

IVO POSPÍŠIL

POHLED NA IVANA KOTLJAREVSKÉHO VE SVĚTOVÝCH SOUVISLOSTECH

Proces delimitace slovanských národních literatur ze sovětského, resp. ruského rámce má v podstatě dvě fáze nebo vystupuje ve dvou, simultánně probíhajících podobách: na prvním místě je jakási renacionalizace literatury, tj. zdůrazňování jejího svérázu a její vydělování ze zmíněného přirozeného i vnucovaného rámce prevalentní ruské sféry. Druhá fáze či druhý aspekt je spojen s její novou integrací do světové literatury, v níž se setkává s řadou tradic a proudů a kde se znovu a na jiné bázi setkává i s ruskou literaturou. Ukrajinská literatura má onu delimitační úlohu podstatně ulehčenou tím, že se vyvíjela také na území Rakouska a Rakouska-Uherska (Halič, Bukovina), respektive že její aktivita zasahující nejen současnou Ukrajinu s obvyklými centry v Kyjevě, Poltavě, Charkově aj., respektive v metropolích Ruské říše Sankt-Petěrburgu a Moskvě, přesahovala hranice Ruského impéria do Krakova, Budy, Vídně a Prahy. To její vývoj od počátku sblížovalo s jinými národními kontexty než jen s ruským, a to především s polským, rakousko-německým, maďarským, slovenským a českým. Současně se ukrajinská literatura – kromě teritoria bývalého SSSR – rozvíjela v diaspoře a v emigraci, takže tu vzniká – podobně jako u Rusů, méně u Poláků nebo Čechů – silný dvojramenný proud národní literatury.

Typicky sborníková knížka *Ivan Kotljarevs'kyj i svitova kul'tura. Zbirnyk naukovych statej* („Ukrajins'ko Narodoznavstvo“, Kyjiv 1998), shromažďující příspěvky vědecké konference, která se roku 1998 pod stejným názvem konala v Poltavě, zahrnuje několik tematických okruhů: kromě úvodních, poněkud patetických a ideologicky konjunkturálních partií (projevy organizátorů, resp. představitelů místních územních orgánů, přexponovaná stať M. G. Žulyns'kého *Fenomén Kotljarevského na přelomu staletí – Petrarca a Kotljarevskyj*, P. G. Šemeta o lidových tradicích v díle Kotljarevského a V. O. Paščenka o pravoslavných tradicích tamtéž) tu najdeme oddíly Ivan Kotljarevskyj a literární proces, Tvorba Ivana Kotljarevského v literárněhistorickém kontextu a Místo I. K. v dějinách spisovné ukrajinštiny.

Ivan Petrivč Kotljarevskyj (1769–1838), syn magistrátního úředníka, student teologie, úředník a domácí učitel v šlechtických rodinách, ale také bojovník proti Napoleonovi, ředitel městského divadla v Poltavě, člen tamní zednářské lóže, člen Volného sdružení milovníků ruské literatury (od 1821) blízkého děka-

bristům, především však ukrajinský básník a dramatik, autor směšnohrdinské (heroikomické) básně *Aeneida* (Enejida, 1798, čes. 1955), prvního díla psaného autentickou lidovou ukrajinštinou, která se tím začala domáhat své kodifikace, v podstatě zakládajícího díla ukrajinské literatury. Charakteristické je, že jde o burleskní travestii přerůstající v novodobý, vážný až patetický ukrajinský národní epos. Nejen toto klíčové dílo Ivana Kotljarevského, ale také jeho dramatika – komedie a vaudevilly psané rusky i ukrajinsky, v jejichž inscenování vynikl slavný ruský herec ukrajinského původu M. S. Ščepkin, a kulturní činnost a jazykový význam Kotljarevského jsou zde objektem zkoumání. Z velkého počtu statí vybíráme jen některé.

P. V. Bilous (Žytomyr) zkoumá postavy tuláků v Aeneidě, **M. K. Najenko** (Kyjiv) nachází v Aeneidě romantické prvky a analyzuje ji pak v rámci romantické estetiky, **L. I. Skupejko** (Kyjiv) rozebírá triangel Skovoroda – Kotljarevskyj – Lesja Ukrajinka, interdisciplinaritou z pozice lidového tance v Aeneidě se zabývá **S. V. Lens'ka** (Poltava), zahraniční ohlas díla Kotljarevského zkoumají **L. V. Dereza** a **N. V. Semergej** (Poltava), z hlediska komiky píšou o Aeneidě **N. I. Tarasovová** a **N. G. Marčenko** (Poltava), najdeme tu však i analýzy lyriky (**L. G. Golomb** – Užhorod) a klasicismu (**M. O. Šapoval** – Kyjiv). Druhý, literárněhistorický oddíl ukazuje na činnost Kotljarevského v poltavském divadle (**P. K. Bondarevs'kyj** – Poltava), najdeme tu i komparatistické a genologické studie (španělská burleskní poema pozdního baroka a kontext Kotljarevského Aeneidy – kyjevská autorka **T. M. Rjazancevová**; žánrová polyfonie novoukrajinské literatury – Kotljarevskyj – Ševčenko – Franko – kyjevský autor **M. P. Kodak**; srovnání I. Kotljarevského a M. Kuliše či A. Majkova – **I. S. Zajarna** – Kyjiv).

Lingvistická část obsahuje partie lexikologické, mytologické, frazeologické, poetologické, stylistické, translatické, zkoumají se v ní neologismy, církevní slovanismy aj. Zvláště podnětné jsou stati **J. I. Stežky** (Kyjiv – o lexémách Bog a bog), **O. D. Bondarevs'ké** (Poltava – o exotismech v Aeneidě a jejich ruských překladech) a **G. P. Višněvské** (Kyjiv – o funkci mytologismů u Puškina a Kotljarevského) a Japonce **Takao China**, který zkoumá lingvistické problémy překlada Aeneidy do japonštiny.

Sborník *Ivan Kotljarevskyj a světová kultura* má slabiny všech konferenčních sborníků: malou koncentrovanost, silnou tematickou disperzi a také to, že název sborníku vystihuje jeho obsah jen částečně (z mimoliterárních oblastí a z kultury v širokém slova smyslu tu najdeme jen fragmenty). Na první pohled zarazí, že konference o tomto klíčovém ukrajinském spisovateli se zúčastnili v podstatě jen badatelé z Ukrajiny (s výjimkou jednoho ze Sankt-Petěrburgu, jednoho z Varšavy a jednoho z Japonska), postrádáme tu především více badatelů z Ruska, Běloruska, ale také z dalších nástupnických států SSSR, ukrajinistů ze střední a západní Evropy, ze Skandinávie, USA a Kanady včetně představitelů ukrajinské diaspory a emigrace, zvláště kanadské. Tato šíře by zmnožila zorné úhly a poskytl více impulsů dalšímu bádání.